

Roman Murawski

"Religiöse Erziehung heute : vom Vorschulalter zum Erwachsensein", G. Hansemann, Graz-Wien-Köln 1976 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 19/2, 343-345

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wydaje się także, że autor wyakcentował zbyt mocno w prezentowanym przez siebie modelu wychowania chrześcijańskiego linię horyzontalną, z pominięciem linii wertykalnej, bez której ta pierwsza pozbawiona jest swego właściwego fundamentu i oparcia. Tej ostatniej autor nie neguje, z pewnością można ją wyczuć w podtekście, niemniej odnosi się wrażenie, jakby celem całego wychowania chrześcijańskiego, w tym także i katechezy, nie było co innego, jak tylko działanie na rzecz bliźnich.

Przytoczone krytyczne uwagi nie umniejszają w żadnej mierze pedagogicznej wartości omawianej książki. Refleksje autora na temat wychowania religijnego dzieci i młodzieży mogą oddać wychowawcom i katechetom bardzo cenne usługi. Przede wszystkim mogą stać się impulsem do krytycznej oceny, tudzież odnowy dotychczas stosowanych zasad i metod w wychowaniu religijnym i w katechezie.

Roman Murawski

G. Hansemann, *Religiöse Erziehung heute. Vom Vorschulalter zum Erwachsensein*, Verlag Styria, Graz Wien Köln 1976, s. 346.

G. Hansemann jest w świecie katechetycznym osobą bardzo znaną. Przez wiele lat kierował on Instytutem Pedagogiki Religijnej w Grazu (Austria). Jest on również autorem wielu rozpraw na tematy katechetyczne, w których usiłował zawsze łączyć z sobą następujące elementy: głębokie, osobiste zaangażowanie w pracę katechetyczną, umiejętne powiązanie teorii z praktyką oraz mądre oscylowanie między zbyt progresywnym ujmowaniem katechezy a koncepcją katechezy już dawno przeżytej, starając się wykorzystać istniejące napięcia dla dobra samej katechezy i jej rozwoju. Zakres poruszanych przez niego problemów jest bardzo szeroki. Przeglądając wykaz prac przez niego opublikowanych odnosi się wrażenie, że żadne aktualne zagadnienie katechetyczne nie było mu obce, angażował się w nie całym swym gorącym i żarliwym sercem, nie spuszczając przy tym nigdy z pola widzenia konkretnej rzeczywistości. Widać to zwłaszcza w jego pracach, publikowanych w redagowanej przez niego serii „Botschaft und Lehre” oraz w jego głównym dziele lat sześćdziesiątych pt. „Katechese als Dienst am Glauben” (1960). Te same właściwości można również zauważyć w jego ostatniej książce pt. „Religiöse Erziehung heute” (Wychowanie religijne dzisiaj), stanowiące w pewnym sensie ukoronowanie wszystkich dotychczasowych prac.

Jak sam autor zaznacza we wstępie, dzieło to jest rezultatem jego 40 letniej pracy katechetycznej i wychowawczej, przedstawia ono owoce jego przemyśleń na polu katechezy i wychowania religijnego, ale zawsze w powiązaniu i w odniesieniu do praktyki. Nie jest ono dziełem czysto teoretycznym, ani naukowym, jakkolwiek nie brak w nim pogłębionej refleksji, opartej na współczesnej wiedzy teologicznej, psychologicznej i pedagogicznej. Pragnie on w nim przyjąć z pomocą tym wszystkim, którzy zajmują się religijnym wychowaniem młodego pokolenia, a więc rodzicom, katechetom, duszpasterzom itp. Autor unika języka naukowego, stara się przemawiać w sposób prosty, jasny i zrozumiały, do minimum ogranicza aparat naukowy, pragnie aby treść jego książki była również zrozumiała dla нефachowców.

Książka składa się z trzech zasadniczych części, przy czym objętościowo są one bardzo zróżnicowane. Pierwsze dwie części, bardzo krótkie, mają raczej charakter teoretyczny i stanowią rodzaj wprowadzenia. Pierwsza część zawiera analizę i diagnozę aktualnej sytuacji w zakresie życia religijnego. Szczególnie interesujące są rozważania autora dotyczące przyczyn zaniku życia religijnego we współczesnym świecie. Drugą część można by nazwać podstawami teologicznymi dla chrześcijańskiego wychowania. Autor wyjaśnia najpierw, co to jest wychowanie (posługuje się terminem „Bildung”), co stanowi jego istotną treść, a następnie skupia się na omówieniu celu wychowania religijnego. Jest nim kształtowanie wychowanka na obraz Boga, który to obraz osiągnął swe najpełniejsze i najdoskonalsze urzeczywistnienie w osobie Jezusa Chrystusa. Cechuje więc tę książkę głęboki chrystocentryzm. Trzecia część, najobszerniejsza (licząca ponad 200 stron), ma charakter wybitnie praktyczny i przedstawia metodyczne zasady, które powinny przenikać i inspirować cały proces wychowania religijnego, poczynwszy od małego dziecka, a skończywszy na człowieku dorosłym. Dla wychowawców praktyków jest to najwartościowsza część książki. Autor porusza tu następujące zagadnienia: najpierw mówi o tych, którzy są odpowiedzialni za wychowanie religijne młodego pokolenia, poczynając od rodziców a kończąc na katechetach, następnie przedstawia poszczególne dziedziny wychowania religijnego: wychowanie wiary, wychowanie do modlitwy, wychowanie sumienia, wychowanie do uczestnictwa we Mszy św. i w odniesieniu do innych sakramentów świętych, ostatni zaś rozdział poświęca kształtowaniu i rozwijaniu zdrowego nabożeństwa do N.M. Panny.

Autor w swych rozważaniach stara się unikać pewnej dwutorowości, która cechowała większość dotychczasowych rozpraw na temat wychowania religijnego, mianowicie traktowania tego tematu w oderwaniu od całokształtu procesu wychowania i życia człowieka. G. Hansemann stwierdza, że „religijne życie, które nie jest głęboko zakorzenione w całokształcie procesu rozwojowego osobowości człowieka i które u człowieka dorosłego nie stanowi części składowej jego osobowości”, jest chybione (s. 16). Czytając tę książkę odnosi się niejednokrotnie wrażenie, że autor dał nam w niej „summe” wychowania chrześcijańskiego, której dotychczas było brak. Autor nazwał swą książkę — „Wychowanie religijne dzisiaj”, wydaje się jednak, iż słuszniejszy byłby tytuł — „Wychowanie chrześcijańskie dzisiaj”, ponieważ mówi w niej nie tyle o wychowaniu religijnym jako takim, ile raczej o wychowaniu ściśle chrześcijańskim.

Książka G. Hansemann'a powstała na gruncie austriackim, uwzględnia z konieczności tamtejszą sytuację w dziedzinie wychowania chrześcijańskiego, jego organizację i strukturę oraz pewne doświadczenia tam wypracowane. Ponieważ nauka religii odbywa się w Austrii na terenie szkoły, odnajdujemy w książce Hansemann'a odniesienia do katechezy szkolnej. Nie są to jednak bardzo liczne przypadki. Zdecydowana atoli większość rozważań autora ma charakter ogólny, dające się przenieść również na inne tereny.

Książka G. Hansemann'a zasługuje z całą pewnością na dużą uwagę. Ze względu na swe wysokie walory pedagogiczne i literackie może ona stanowić przeogromną pomoc dla wszystkich, którym chrześcijańskie wychowanie młodego pokolenia leży głęboko na sercu. Li-

nia wychowania chrześcijańskiego reprezentowana przez autora jest możliwa do zaakceptowania i przyjęcia także u nas.

Roman Murawski

M. Leist, *Pierwsze kroki ku Bogu*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1979, s. 96 (tłum. z niemieckiego: *Erste Erfahrungen mit Gott*, Verlag Herder, Freiburg i. Br. 1977)

M. Leist należy w tej chwili do najbardziej znanych i cenionych autorów, gdy chodzi o religijne wychowanie małych dzieci. Jej książki osiągają bardzo wysokie nakłady i są nieustannie wznawiane. Omawiana tutaj książka osiągnęła w latach 1971—1976 w RFN aż 10 wydań. Świadczy to niewątpliwie o wielkiej popularności tej książki i o wielkim zapotrzebowaniu na nią. Autorka bowiem łączy w sobie, co zdarza się dość rzadko, bogate doświadczenie wychowawcze matki z dobrą znajomością teologii i psychologii, zwłaszcza psychologii głębi. Prosty styl, piękny i plastyczny język, umiejętność ilustrowania zawitych zagadnień wychowawczych przykładami zaczerpniętymi wprost z życia, sprawiają, że wielu rodziców bardzo chętnie bierze tę niewielką książeczkę do ręki, aby szukać w niej natchnienia i rozwiązania niełatwych problemów z zakresu wychowania religijnego.

Z treści książki przebijają silne przekonanie, które autorka niemal na każdej stronie usiłuje przenieść na czytelnika, że wychowanie w wieku przedszkolnym stanowi podstawę całego późniejszego procesu wychowawczego dziecka. W tym też okresie czyni dziecko pierwsze doświadczenia religijne, które znowu mają decydujący wpływ na całe jego późniejsze życie religijne. I autorka pokazuje rodzicom, wychodząc zawsze od konkretnej sytuacji dziecka, od jego codziennych doświadczeń, które czyni na każdym etapie swego rozwoju, w jaki sposób mogą oni te podstawy stworzyć i przygotować. Nie omija przy tym żadnej sytuacji dziecka, która jest ważna dla jego prawidłowego rozwoju religijnego. Czytelnika może nieraz szokować podkreślanie pewnych doświadczeń dziecka, które na pozór nie mają żadnego związku z wychowaniem religijnym, a które jednak zdaniem autorki posiadają w tym względzie ogromne znaczenie.

Autorka na początku swej książki poddaje w wątpliwość pewne poglądy panujące na temat wychowania religijnego dzieci, jakoby dziecko już przez samo wyuczenie się katechizmu mogło stać się wierzące. „Teraz nareszcie wiemy — stwierdza — że wiara jest czymś zupełnie innym, że polega ona na doświadczeniu i że ma do czynienia znacznie mniej z rozumem, niż dawniej zakładano” (s. 5). Dzieci doświadczają już najważniejszych rzeczy o Bogu, zanim nauczyły się mówić. I pani M. Leist wnikliwie pokazuje, jakie są to doświadczenia w życiu dziecka.

Roman Murawski

S t. G r a b s k a, *Nadzieja, która jest wezwaniem*, Biblioteka „Więzi” Warszawa 1980, ss. 224.

W szpitalu leżała protestantka z wolnego Kościoła ewangelickiego. Katoliczka pożyczyła jej książkę Grabskiej wydaną w „Znaku” przez